

**MIRZACHO'L TUMANINING SUG'ORILADIGAN BO'Z-O'TLOQLI
TUPROQLARI VA TUPROQNING MELIORATIV HOLATIGA TA'SIR ETUVCHI
OMILLAR**

**ОРОШАЕМЫЕ СЕРЫЕ ЛУГОВЫЕ ПОЧВЫ МИРЗАЧУЛЬСКОГО РАЙОНА
И ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА МЕЛИОРАЦИЮ ПОЧВ**

**FACTORS AFFECTING IRRIGATED PEAT GRASSLAND SOILS AND SOIL
RECLAMATION OF MIRZACHUL DISTRICT**

Salomova Munira

Qashqadaryo viloyati Kitob tumani 11-maktab o'qituvchisi

salomovamunira44@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlari va ularning meliorativ holatiga ta'sir etuvchi omillar o'rganiladi. Adabiyotlar tahlili asosida tuproqning fizik-kimyoviy xususiyatlari, sho'rlanish darajasi, suv-tuz rejimi va boshqa muhim ko'rsatkichlar tahlil qilinadi. Shuningdek, tuproq melioratsiyasiga ta'sir etuvchi tabiiy va antropogen omillar aniqlanadi. Natijada, Mirzacho'l tumanida tuproq unumdorligini oshirish va meliorativ holatni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Mirzacho'l, bo'z o'tloqli tuproqlar, meliorativ holat, sug'orish, sho'rlanish, unumdorlik

Аннотация: В этой статье исследуются орошаемые серые луговые почвы Мирзачульского района и факторы, влияющие на их мелиоративное состояние. На основе анализа литературы анализируются физико-химические свойства почвы, степень засоленности, водно-солевой режим и другие важные показатели. Также определяются природные и антропогенные факторы, влияющие на мелиорацию почв. В результате будут даны рекомендации по повышению плодородия почв и улучшению мелиоративного состояния в мирзачульском районе.

Ключевые слова: Мирзачуль, серые луговые почвы, мелиорация земель, орошение, засоление, плодородие

Abstract: This article will study the irrigated peat grassland soils of the Mirzachul district and the factors affecting their reclamation status. Based on the analysis of the literature, the physical and chemical properties of the soil, the degree of salinity, the water-

salt regime and other important indicators are analyzed. Also, natural and anthropogenic factors that affect soil melioration are determined. As a result, recommendations are made to increase soil fertility and improve reclamation in the Mirzachul district.

Keywords: *Myrzachul, rich grassland soils, reclamation, irrigation, salinity, fertility*

KIRISH

Mirzacho'l O'zbekistonning markaziy qismida joylashgan bo'lib, qishloq xo'jaligi uchun muhim ahamiyatga ega hududlardan biri hisoblanadi. Ushbu tumanning asosiy qismi sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlardan iborat bo'lib, bu tuproqlar o'ziga xos xususiyatlarga ega [1]. Bo'z o'tloqli tuproqlarning meliorativ holati qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish va umuman olganda, hududning iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Mirzacho'l tumanining tuproqlari turli xil omillar ta'sirida shakllanib, ularning meliorativ holati vaqt o'tishi bilan o'zgarib bormoqda. Sug'orish, iqlim o'zgarishi, antropogen ta'sirlar va boshqa omillar tuproqning fizik-kimyoviy xususiyatlariga, sho'rlanish darajasiga va unumdorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda [2]. Shu sababli, ushbu tuproqlarning meliorativ holatini o'rganish va uni yaxshilash yo'llarini aniqlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot asosan adabiyotlar tahlili va mavjud ma'lumotlarni o'rganish orqali amalga oshirildi. O'zbekiston va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, dissertatsiyalari, maqolalari va hisobotlari o'rganib chiqildi. Shuningdek, Mirzacho'l tumani to'g'risidagi rasmiy statistik ma'lumotlar va hududning tuproq xaritasi tahlil qilindi.

Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlari to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish uchun quyidagi usullar qo'llanildi:

1. Tarixiy-geografik tahlil: Mirzacho'l tumanining tabiiy sharoitlari va tuproq qoplamining shakllanish tarixi o'rganildi.
2. Tizimli yondashuv: Tuproqning meliorativ holatiga ta'sir etuvchi omillar tizimli ravishda tahlil qilindi.
3. Qiyosiy tahlil: Turli manbalardagi ma'lumotlar taqqoslanib, umumiy xulosalar chiqarildi.
4. Statistik tahlil: Mavjud statistik ma'lumotlar asosida tuproqning asosiy ko'rsatkichlari o'rganildi.

NATIJALAR

Adabiyotlar tahlili natijasida quyidagi asosiy ma'lumotlar olindi:

1. Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning meliorativ holati bir qator omillarga bog'liq [3].

2. Tuproqning asosiy fizik-kimyoviy xususiyatlari:
 - Gumus miqdori: 0.8-1.5%
 - pH ko'rsatkichi: 7.2-8.5
 - Hajm og'irligi: 1.3-1.5 g/sm³
 - G'ovakligi: 45-55%
3. Sho'rlanish darajasi bo'yicha tuproqlar quyidagicha taqsimlangan:
 - Sho'rlanmagan: 20%
 - Kuchsiz sho'rlangan: 45%
 - O'rtacha sho'rlangan: 25%
 - Kuchli sho'rlangan: 10%
4. Tuproqning suv-tuz rejimi yil davomida o'zgarib turadi, ayniqsa sug'orish mavsumida katta o'zgarishlar kuzatiladi [4].
5. Tuproqning meliorativ holatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar:
 - Tabiiy omillar: iqlim, gidrogeologik sharoit, relyef
 - Antropogen omillar: sug'orish, agroteknika tadbirlari, meliorativ ishlar
6. Tuproq unumdorligini oshirish uchun qo'llaniladigan asosiy usullar:
 - Organik va mineral o'g'itlardan foydalanish
 - Almashlab ekishni joriy etish
 - Tuproqni yumshatish va chuqur haydash
 - Sho'r yuvish va zax qochirish ishlarini o'tkazish

TAHLIL VA MUHOKAMA

Olingan natijalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlari o'rtacha unumdorlikka ega, ammo ularning meliorativ holati yaxshilanishga muhtoj. Tuproqning fizik-kimyoviy xususiyatlari, ayniqsa gumus miqdori va struktura holati qoniqarli emas [5]. Bu esa o'z navbatida qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Sho'rlanish muammosi hududning asosiy qishloq xo'jalik muammolaridan biri hisoblanadi. Tuproqlarning 80% dan ortig'i turli darajada sho'rlangan bo'lib, bu holat tuproq unumdorligini pasayishiga va ekinlar hosildorligining kamayishiga olib kelmoqda [6]. Sho'rlanishning asosiy sabablari sifatida noto'g'ri sug'orish amaliyoti, sug'orish suvlarining sifati va yer osti suvlari sathining ko'tarilishi kabilarni ko'rsatish mumkin.

Tuproqning suv-tuz rejimi yil davomida sezilarli o'zgarishlarga uchrashi aniqlandi. Bu jarayon ayniqsa sug'orish mavsumida kuchayib, tuproqdagi tuzlar harakatini faollashtiradi. Natijada, tuproq profilida tuzlarning qayta taqsimlanishi va yuza qatlamlarga ko'tarilishi kuzatiladi [7].

Tabiiy omillar ichida iqlim o'zgarishi alohida e'tiborga loyiq. So'nggi yillarda kuzatilayotgan haroratning ko'tarilishi va yog'ingarchilik miqdorining o'zgarishi tuproqning suv-fizik xossalriga va biologik faolligiga ta'sir ko'rsatmoqda [8].

Antropogen omillar orasida noto'g'ri sug'orish amaliyoti eng muhim muammo sifatida ajralib turadi. Ortiqcha sug'orish natijasida yer osti suvlari sathining ko'tarilishi va ikkilamchi sho'rlanish jarayonlari kuzatilmoqda. Shuningdek, agrotexnik tadbirlarning to'liq bajarilmasligi ham tuproq unumdorligining pasayishiga olib kelmoqda.

Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlarining meliorativ holatini yaxshilash uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu yondashuv quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga olishi kerak:

Sug'orish tizimini takomillashtirish: Zamonaviy, suv tejovchi sug'orish texnologiyalarini joriy etish, jumladan tomchilatib sug'orish va yomg'irlatib sug'orish usullaridan foydalanish lozim. Bu orqali suvdan foydalanish samaradorligini oshirish va ortiqcha sug'orishning oldini olish mumkin.

Drenaj tizimini yaxshilash: Mavjud zovurlarni tozalash va yangilarini qurish orqali yer osti suvlari sathini pasaytirish va sho'rlanishning oldini olish mumkin.

Tuproq unumdorligini oshirish: Organik o'g'itlardan keng foydalanish, siderat ekinlarni ekish va almashlab ekishni joriy etish orqali tuproqning organik modda miqdorini ko'paytirish va struktura holatini yaxshilash lozim.

Agrotexnik tadbirlarni takomillashtirish: Tuproqni minimallashtirgan holda ishlash usullarini qo'llash, ekinlarni parvarish qilishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish kerak.

Monitoring tizimini yo'lga qo'yish: Tuproqning meliorativ holatini doimiy ravishda kuzatib borish va o'z vaqtida choralar ko'rish uchun zamonaviy monitoring tizimini joriy etish lozim.

Fermerlar va dehqonlarning bilim va ko'nikmalarini oshirish: Tuproqni to'g'ri parvarish qilish, sug'orish va melioratsiya bo'yicha o'quv dasturlarini tashkil etish kerak.

XULOSA

Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlari o'rtacha unumdorlikka ega bo'lib, ularning meliorativ holati yaxshilanishga muhtoj.

Tuproqning asosiy muammolari sho'rlanish, organik modda miqdorining kamligi va struktura holatining yomonlashuvidir.

Tuproqning meliorativ holatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida noto'g'ri sug'orish amaliyoti, iqlim o'zgarishi va agrotexnik tadbirlarning to'liq bajarilmasligi aniqlandi.

Tuproq unumdorligini oshirish va meliorativ holatni yaxshilash uchun kompleks chora-tadbirlar zarur, jumladan sug'orish tizimini takomillashtirish, drenaj tizimini yaxshilash,

organik dehqonchilikni rivojlantirish va monitoring tizimini yo'lga qo'yish kerak. Fermerlar va dehqonlarning bilim va ko'nikmalarini oshirish orqali tuproqdan oqilona foydalanishga erishish mumkin.

Yuqoridagi xulosalar asosida Mirzacho'l tumanining sug'oriladigan bo'z o'tloqli tuproqlaridan barqaror foydalanish va ularning meliorativ holatini yaxshilash bo'yicha uzoq muddatli dastur ishlab chiqish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abirov, R.A. (2018). O'zbekiston tuproqlari. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Kuziev, R.K. (2019). Sug'oriladigan yerlarning meliorativ holati va unumdorligini oshirish yo'llari. Toshkent: O'zbekiston.
3. Tursunov, L.T. (2017). Tuproq fizikasi. Toshkent: Universitet.
4. Gafurova, L.A. (2020). Pochvy Uzbekistana. Tashkent: Extremum press.
5. Rasulov, A.M. (2018). Mirzacho'l tumanining tuproq-iqlim sharoitlari va melioratsiyasi. Guliston: Universitet.
6. Shadmanov, J. (2019). Zasolenie pochv i mery borby s nim. Tashkent: Nauka.
7. Ibrohimov, N. (2021). Tuproq sho'rlanishi va uning oldini olish. Toshkent: Yangi nashr.
8. Kamilov, B.S. (2020). Vliyanie izmeneniya klimata na pochvy Uzbekistana. Pochvovedenie, 5, 45-52.